

DE STAAT ALS BOSCHBEZITTER.

Inleiding.

In „De Economist” van 1890 verscheen van de hand van den heer R. Dinger te Lunteren een zeer lezenswaardig artikel over „Staatsboschcultuur en particulier initiatief”. Aanleiding daartoe vormden de besprekingen in de Maatschappij van Nijverheid, welke besprekingen geleid hebben tot een rapport, waarin uitbreiding van het Staatsboschbezit werd bepleit. Ook de Heer Dinger levert een pleidooi vóór staatsboschbezit.

Sindsdien is een dienst van het „Staatsboschbeheer en ontginningen” in ons land ontstaan, die, naast de Nederlandsche Heide Maatschappij en eenige kleinere vereenigingen, uitermate verdienstelijk werk geleverd heeft.

Ook dit Staatsboschbeheer stuurt — haast zouden wij zeggen: uit den aard der zaak — aan op uitbreiding van de Staatsbemoeienis inzake boschbouw en ontginning.

Dat de Regeering en de Volksvertegenwoordiging eveneens in deze richting wenschen te gaan blijkt niet alleen uit het feit, dat in het jaar 1907 bij de aanneming van de staatsbegroting voor 1908 principieel werd vastgelegd, dat aan gemeenten en vereenigingen van algemeen nut belangrijke rentelooze voorschotten zouden kunnen worden verstrekt voor de bebossing van woeste gronden, maar veel meer nog uit het feit, dat sedert 1911 belangrijke bedragen door den Staat der Nederlanden werden vastgelegd in bosschen en beboschbare gronden, die van particuliere bezitters werden aangekocht.

Heel groot is het op deze wijze vastgelegde kapitaal nog niet, maar het nadert toch reeds een miljoen guldens. Zoo werden aangekocht: in 1911 „de Boschberg” bij Appelscha voor f 16.000, in 1916 „Nieuw Soerel” bij Nunspeet voor f 330.000, in 1917 het „Uggelsche bosch” bij Hoenderloo voor f 242.000, terwijl de bijval, die het plan voor aankoop van het Speulderbosch voor f 235.000 voor kort in de pers en in de Volksvertegenwoordiging vond, een bewijs te meer is, dat men den ingeslagen weg juist acht, en op dien weg wenscht door te gaan.

Thans, 28 jaar na het verschijnen van het artikel van den heer Dinger, wil het ons toeschijnen niet ongewenscht te zijn, de vraag omtrent de wenschelijkheid van instandhouding en uitbreiding van Staatsboschbezit op nieuw objectief te overwegen. Niet alleen schijnt ons zulks gewenscht, omdat de boschbouwwetenschap sindsdien vele nieuwe inzichten heeft doen ontstaan, waardoor veel uit het betoog van 1890 thans niet meer steekhoudend mag worden genoemd, maar evenzeer achten wij ernstige beschouwing van deze aangelegenheid gewenscht omdat na 1910 met steeds snellere schreden gegaan wordt in de richting van uitbreiding van het beboschte staatsdomein, niettegenstaande de Domeinwet van 1848 wettelijk nog steeds niet buiten werking is gesteld.

Wellicht is het juist dat men in tegengestelde richting gaat als de Domeinwet wil, wellicht ook gaat men te veel of te snel in die richting van uitbreiding van het beboschte staatsdomein.

Een algemeen betoog over de wenschelijkheid van staatsbemoeiing met bedrijven kan hier gevoegelijk achterwege blijven. Een dergelijk betoog toch zou ons niet zoo heel veel wijzer maken omtrent de wenschelijkheid van staatsbemoeiing met den boschbouw, daar inderdaad het boschbedrijf een hoogst eigenaardige en zeer bijzondere plaats inneemt onder de andere bedrijven, inclusief het landbouwbedrijf.

Evenmin behoeft een vertoog vooraf te gaan over de wijze waarop de Staat tot domeinbezit gekomen is. De wijze toch waarop de Staat beboscht domein in bezit verkreeg was oorspronkelijk geen andere, dan die waarop het niet beboschte domein ontstond. Alleen in de alleraatste jaren is een vorm van domeinvergrooting, juist voor zoover het bosschen betreft, bezig zich te ontwikkelen, die vroeger tot de zeldzaamheden behoorde, n.l. de vergrooting door aankoop.

In hoeverre nu deze vorm van domeinvergrooting en ook het instandhouden van het beboscht domein aanbeveling verdient, kan niet in enkele algemeene termen worden aangegeven, zooa's dat helaas maar al te dikwijls geschiedt. Er pleit zeer veel voor staatsboschbezit, er pleit echter ook het één en ander tegen, en naar het ons voorkomt verkeert men in ons land tegenwoordig in een toestand, waarbij het „tegen” veelal geheel uit het oog wordt verloren.

Geenszins willen wij hiermede den indruk wekken, dat dit „tegen” in de tot op heden plaats gehad hebbende aankopen den doorslag had moeten geven: integendeel, vooral nog verheugen wij ons over de uitbreiding, die

het staatsboschbezit tot nu toe onderging. Maar evenzeer achten wij het in 's Lands belang, dat steeds, bij iederen grooten aankoop van bosch ernstig wordt overwogen of er ook punten zijn, die tegen uitbreiding van het staatsboschbezit met het object in kwestie, pleiten. En ook omgekeerd: Er zijn verschillende zaken die vóór uitbreiding der staatsbosschen pleiten, die aan niet-deskundigen niet bekend zijn, en in de betoogen over aankoop van boschterreinen niet voldoende naar voren worden gebracht. Ook daarop wenschen wij met nadruk de aandacht te vestigen.

Teneinde nu bij het ondervolgende economisch-technische betoog aan de overzichtelijkheid niet te kort te doen, zij het ons vergund een eenigszins andere opzet te volgen dan in den regel te doen gebruikelijk is.

Wij willen n.l. een aantal stellingen aan het betoog doen voorafgaan, in stede van ze aan het slot te laten volgen.

In het opstel zelve zullen wij dan die stellingen één voor één toelichten en aan bestaande theorieën en opvattingen toetsen, om eindelijk in een slotbeschouwing, uit het besprokene gevolgtrekkingen te maken met het oog op de toestanden in ons vaderland.

Stellingen:

- I. Voor schermbosch in den ruimsten zingenomen, d.w.z. voor zulk bosch, waarvan de gemeenschap evenzeer of meer voordeel heeft dan de particuliere bezitter, is staatbezit het meest gewenschte en verre te verkiezen boven particulier bezit met beperking van het vrije beschikkingsrecht. Alle schermbosschen behooren in staatsbezit te blijven, eventueel tot staatseigendom gemaakt te worden.
- II. Alle bosschen, die aangehouden worden voor wetenschappelijke doeleinden (model- of proefhoutvesterijen o.a. ter voorlichting van particulieren, arboreta, nationale parken, natuurmonumenten e.d.) behooren staatseigendom te zijn, omdat hun voortbestaan in den regel slechts gewaarborgd is, zoo de staat eigenaar er van is.
- III. Van alle bosschen, die aangehouden worden met het oog op ethische en aesthetische voordeelen welke zij bieden, kan de staat met succes eigenaar zijn. Het voortbestaan van zulke bosschen kan echter in vele gevallen ook voldoende gewaarborgd zijn, zoo zij in gemeen-

telijk bezit zijn, en wel van die gemeenten, waarvan de inwoners het meest van die bosschen profiteeren.

- IV. Alle absolute boschgronden, waarop een rendabel boschbedrijf mogelijk is, behooren voor zoover zij in publiek-rechterlijk bezit zijn, te worden beboscht. Indien het initiatief van den eigenaar te kort schiet grijpe de Staat in, in het uiterste geval door onteigening. Het gaat niet aan, dat deze met voordeel beboschbare gronden, wegens gebrek aan initiatief of om andere sociaal-nadeelige redenen onproductief blijven liggen.
 Voor zoover zulke gronden in privaatrechterlijk bezit zijn, trachte de Staat deze langs minnelijken weg in eigendom te verkrijgen ter bebossching.
- V. Alle kleine perceelen in particulier bezit, al of niet beboscht, gelegen binnen een groot complex staatsbosschen, behooren over te gaan in eigendom aan den Staat, omdat een door enclaves onderbroken boschgebied moeilijkheden van technischen aard biedt bij de uitoefening van een goed beheer.
- VI. Alle bosschen, onmisbaar voor de landsoverdediging behooren staatseigendom te zijn.
- VII. Alle natuurbosschen, waarvan de grond na leegkap voor andere doeleinden zal worden gebruikt (landbouw, bouwterreinen, etc.) behooren, voor zoover ze staatseigendom zijn, dat te blijven tot op het tijdstip van opruiming (ontginning), opdat niet de enkeling, maar de geheele gemeenschap profiteere van de waardevermeerdering van het houtgewas, dat in deze niet is op te vatten als kapitaal, maar als natuurgave.
- VIII. Boschbezit, dat slechts geringe rente oplevert, minder dan op andere wijze belegd kapitaal en daarom door particulieren niet wordt begeerd, kan soms voor den Staat voordelig zijn, omdat andere bijkomende zaken het te weinig genotene aan rente in den vorm van sociale voordeelen kunnen goedmaken.
- IX. Daar het boschbedrijf, in tegenstelling b.v. met het landbouwbedrijf een éénvormig product oplevert, dat zonder veel handelskennis en zonder andere groote moeilijkheden, steeds afzet-

baar is, is het boschbedrijf, meer dan andere bedrijven, geschikt voor staatsbedrijf.

- X. Daar de rentabiliteit van een boschbedrijf dikwijls afhankelijk is van het feit, of een grootbedrijf is door te voeren, neigt men bij den boschbouw tot grootbedrijf. Juist bij het boschbedrijf leidt groot-bezit tot staatsbezit, sluit echter particulier bezit niet uit.
- XI. Het feit, dat bij het boschbedrijf de natuur overheerscht over de productie-factoren kapitaal en arbeid, maakt het boschbedrijf, meer dan andere bedrijven, geschikt voor staatsbedrijf.
- XII. Het feit, dat van de opbrengst der bosschen een kleiner of grooter deel is op te vatten als „Rente der Lage” kan mede helpen ter motiveering van de wenschelijkheid van staatsboschbezit.
- XIII. De verwaarloozing, die dikwijls inherent is aan het beheer van gemeenschappelijk bezit, wordt bij het boschbedrijf, dank zij het aanmoedigende van de houtvestersbetrokking, niet of slechts bij uitzondering aangetroffen en kan dus moeilijk als ernstig bezwaar tegen staatsboschbezit gelden.
- XIV. Het ambtelijke, of beter bureaucratische bij de behandeling van vele zaken, dat ook bij een staatsboschbedrijf niet te vermijden schijnt, pleit tegen staatsboschbedrijf, zij het dan ook in mindere mate, dan tegen andere bedrijven.
- XV. Het feit, dat steeds enkele staatsburgers of groepen van staatsburgers aan het gemeenschappelijk zijn van het boschbezit, persoonlijk rechten meenen te mogen ontleenen, pleit tegen staatsboschbezit.
- XVI. Alle bosschen, die niet rendabel zijn en overigens geen sociale of andere voordeelen bieden, behooren niet in staatsbezit te zijn. Zij behooren te worden vervreemd en de vrijgekomen gelden behooren te worden besteed voor productieve staatsuitgaven. Het gaat niet aan, gelden van de gemeenschap vast te leggen in zaken van geen nut; daarvoor zijn de beschikbare gelden te schaarsch. Dit geldt evenzeer voor bosch als voor

andere bedrijven. Er kan geen enkel motief worden aangevoerd om een staatsboschbedrijf met geldelijk verlies in stand te houden, zoo tenminste die bosschen geen andere rol vervullen dan de zuivere productiebosschen.

- XVII. Alle staatsbosschen op voor landbouw geschikte gronden, behooren zoo er vraag naar die gronden bestaat en indien geen bijzondere redenen het behoud dier dikwijls rendabele bosschen noodzakelijk maken, te worden vervreemd; het aanhouden van productiebosschen op voor land- en tuinbouw geschikte gronden is niet geoorloofd.
- XVIII. De wenschelijkheid van de beschikking over deskundigen op boschbouwgebied ter voorlichting van particuliere boschbezitters, mag geen aanleiding zijn tot het aanhouden of in het leven roepen van een staatsboschbedrijf met een deskundigen ambtenaarsstand.
De deskundigen kunnen van staatswege evenzeer worden aangesteld, wanneer er geen staatsboschbedrijf bestaat, zooals thans reeds geschiedt ter voorlichting van landbouwers door de aanstelling van rijkslandbouwleeraren.
- XIX. De kwestie van de houtvoorziening binnen eigen landsgrenzen mag in bijna alle gevallen geen motief zijn voor instandhouding of uitbreiding van het beboschte domein.

Motiveering van deze stellingen.

I. Het valt niet te ontkennen dat een deel der bosschen een uitermate gunstige werking uitoefent op omstandigheden en toestanden, die in het meest directe verband staan met de volkswelvaart. In hoofdzaak kunnen deze invloeden tot drie groepen worden terug gebracht, t.w. de invloeden op klimatologisch gebied, die op hydrologisch gebied en die op orologisch gebied.

Zoo kan dan het bosch, of beter: een uitgestrekt boschgebied invloed uitoefenen op het klimaat van eenig gebied in dien zin, dat de temperatuur uitersten elkaar meer gaan naderen en de regenval vermeerdert. Eveneens kan het bosch reguleerend werken op de waterlooppen, in dien zin dat zij in den regentijd minder dikwijls en minder hevig buiten hun oevers treden dan in niet-beboschte gebieden en in den drogen tijd meer water aan de bronnen toevoeren dan het boschvrije terrein.

In de derde plaats kan het bosch afspoeling, afstuiving e.d. van den zgn. bouwkruin, eventueel lawine-vorming voorkomen of vulkanische modderstroomen tot staan brengen.

Hoe interessant overigens, is het hier niet de plaats om op dit onderdeel diep in te gaan. Nauwkeurige wetenschappelijke onderzoekingen hebben met zekerheid aangetoond, wat intusschen ieder reeds wist, dat in den zomer de lucht, temperatuur in het bosch lager is dan daarbuiten. Niet echter kon worden aangetoond, dat het bosch ook invloed uitoefent op de temperatuur van de lucht boven de aan het bosch grenzende kale terreinen. Wel is waar laat zich de temperatuurvermindering in vertikalen zin (zeker tot 1500 M. boven het bosch) constateren, maar welken invloed hierdoor op het klimaat wordt uitgeoefend kon tot op heden nog niet worden vastgesteld.

De verlaging van de temperatuur van de lucht in het bosch, heeft tengevolge, dat die boschlucht relatief vochtiger is dan de lucht boven het vrije veld, al werd evenzeer aangetoond, dat het bosch niet in staat is het absolute vochtgehalte van de lucht te verhoogen. Daar nu echter de regenval in laatste instantie niet afhangt van de absolute vochtigheid van de lucht maar wel van de relatieve, kan het ons niet verwonderen, dat bij verschillende, onder wetenschappelijke leiding gedane, waarnemingen is gebleken, dat het in het bosch meer regent dan daarbuiten. Het bosch onttrekt door afkoeling en op andere wijze water aan de door en over dat bosch strijkende luchtlagen, die dus het bosch droger verlaten dan zij het bereiken.

De neerslag dus, die als nevel, regen, sneeuw enz. in het bosch meer valt, dan er zoude gevallen zijn als er geen bosch aanwezig was, valt in de windschaduw van het bosch minder. Op het vaste land veroorzaakt daarom het bosch geen vermeerdering van regenval, wel een andere verdeeling. Dit zou slechts van belang zijn in landen, waar de landbouw bezwaar ondervindt van een te groote regenval. In ons land is dit niet zoo.

Evenwel de meerdere regen, die in het bosch valt, komt voor een deel de naastbijgelegen landbouwgronden ten goede, zoo althans van een „te goede komen” gesproken kan worden, daar er zich evenzeer gevallen kunnen voordoen, waarbij vermeerdering van het grondwater nadeelig werkt op de productiviteit van den bodem. Waar men dus de belangen van het achterland uit het oog mag verliezen, (zooals b.v. op een smal eiland als Java of — indien men extra-nationalistisch is — aan

de landsgrenzen) kan de regenvermeerderende invloed van het bosch, zoo de landbouw behoefte heeft aan meer water, van belang zijn. Intusschen is die regenvermeerderende invloed van het bosch, vooral in landen waar de gemiddelde jaartemperatuur niet hoog is, van niet veel beteekenis. Uit een en ander moge blijken, dat, hoezeer ook die klimatologische invloeden van het bosch voor b.v. een land als Java van belang moge zijn, zij voor ons land praktisch van nul en geener waarde zijn.

De hydrologische invloed van een beboscht gebied komt in hoofdzaak hierop neer, dat de boschgrond werkt als een spons. Bij buitengewoon sterken regenval zuigt dus die grond een deel van het water op en kan daardoor overstromingen voorkomen, althans van kleinere waterlopen. In drogere tijden geeft die grond succesievelijk het opgezogen water terug in den vorm van bronnen en kan daardoor het niveau van beekjes e.d. langer op peil gehouden worden, dan in zulke streken waar het bosch ontbreekt. Dit kan van uiterst groote beteekenis zijn in streken waar de landbouw (rijstcultuur) geheel op bevoeiing is aangewezen, alsmede in streken, waar van de waterkracht dier beken en riviertjes partij wordt getrokken. In ons land is noch het een, noch het ander van praktische beteekenis.

Op den waterstand der groote rivieren oefent het bosch geen invloed van beteekenis uit.

De orologische invloed van het bosch kan in heel veel gevallen van zeer groote beteekenis zijn, vooral in het gebergte. Hier voorkomt het bosch de vorming van stortbeken, die de verweeringslaag met half verweerd gruis en puin mee omlaag sleuren, om die massa (Schütte) te deponeren op de bedding der groote rivieren, die daardoor onbevaarbaar worden en oorzaak zijn van groote overstromingen, waardoor vruchtbaar bouwland tot woesten grond wordt. De toestand van het Rhône-dal levert het bewijs welke noodlottige gevolgen in dit opzicht de ontwouding der bergen hebben kan. Zeer groote bedragen werden door de Fransche Volksvertegenwoordiging toegestaan voor herbewoudingen in het brongebied van de Rhône en in de Pyreneeën. De Zwitsersche Regeering getroost zich jaarlijks belangrijke uitgaven voor het bewoud blijven der bergen.

Weinige jaren geleden keurde onze Volksvertegenwoordiging in principe een uitgave van f 14.000.000 goed voor de herbewouding van Java's bergen.

In Frankrijk was aanleiding hiertoe de kwestie der verzanding van rivieren en havens en de overzanding der bouwvelden in de dalen der groote rivieren. In

Zwitserland kwam naast deze zaken het lawine-gevaar naar voren. Op Java speelde bij de besprekingen de orologische beteekenis van het gebergtebosch een even groote rol als de hydrologische.

Voorbeelden op dit gebied aan te halen van andere landen als de drie genoemde zou geen moeite kosten, doch den omvang van dit artikel, zonder dat wij zulks noodzakelijk achten, vergrooten. Daarom volstaan wij hiermede en wijzen er op, dat in dit opzicht het gebergtebosch van zeer groot beteekenis kan zijn, en in vele gevallen ook werkelijk is.

Waar dergelijke groote belangen voor de gemeenschap door het bosch worden gediend, is het zonder eenigen twijfel gewenscht, dat dit bosch ook in eigendom aan de gemeenschap, i. c. aan den Staat, behoort. Ook Wagner, Leroy-Beaulieu e.a. geven dit onomwonden toe. Dit zou vooral wat de laatste betreft, wellicht verwondering baren, ware het niet, dat het zulke vitale belangen betreft voor de gemeenschap, dat zelfs de felste tegenstander van staatsbedrijven in het onderhavige geval water in zijn wijn moet doen.

Intusschen: absoluut noodzakelijk is staatsboschbezit in dit geval niet. De Zwitsersche Boschwet (Forstpolizeigesetz van 10 October 1902) bewijst dat privaatzit van zulke bosschen — met een algemeenen term als „schermbosch” bestempeld — mogelijk wordt geacht. Daarbij moet echter zoo intensief in het vrije beschikingsrecht van den eigenaar worden ingegrepen, dat zulks ons Nederlanders, in andere tijden dan de tegenwoordige, zoozeer tegen de borst zou stuiten, dat wij ons veel eerder zouden wenschen neer te leggen bij onteigening ten algemeene nutte van zulke schermbosschen.

In ons land nu, komt het eigenlijke gebergtebosch niet voor, zoodat dus feitelijk bovenstaande beschouwingen achterwege hadden kunnen blijven, ware het niet dat op deze principieele kwestie toch de aandacht moest worden gevestigd, omdat juist in onze koloniën het bewoud zijn der bergen een economisch belang van het allergrootste belang beteekent.

Er is één vorm van schermbosch, die ook voor ons land van beteekenis is, t.w. het bosch op stuifzand. Het is ongetwijfeld zeer juist gezien geweest van onze Regeering om de stuifzanden bij Kootwijk van staatswege te doen bebossen.

De onbeboschte of ontboschte stuifzanden bieden gevaar voor de belendende perceelen, dikwijls tot op grooten afstand. De verstuiwing is van geen beteekenis voor den eigenaar, van groot nadeel evenwel voor de aan-

grenzende akkerbouwers, en van groot nadeel tevens voor de geheele natie, omdat het stuifzandgebied zich uitbreidt en daardoor de uitgestrektheid der onproductieve gronden in ons land vermeerdert.

Hier staan slechts twee wegen open. Of de staat verzekere zich van den eigendom der beboschte en nog niet beboschte zandverstuivingen, ten einde er voor te kunnen zorgen, dat die verstuivingen zich niet verder uitbreiden en zoo mogelijk productief worden gemaakt, of wel de Staat binde den eigenaar van stuifzanden en van bosschen op stuifzanden dusdanig, dat alle gevaar voor verstuiving verdwijnt. Wij achten het eerste verre te verkiezen, al is ook het laatste uitvoerbaar, zooals de toestanden in Zwitserland bewijzen (zie ons artikel in het Tijdschrift v. d. Ned. Heide Mij. van 1916: „Hoe zorgt de Zwitsersche Bondsregeering voor de instandhouding der bosschen in Zwitserland”).

Wat hier gezegd is over de zandverstuivingen geldt tot op zekere hoogte ook voor de duinen. Tot op zekere hoogte: immers is door den Wetgever voor de vastlegging van de duinen ook op andere wijze gezorgd. Bebossching verdient evenwel de voorkeur, maar waar bij het duinbezit de eigenaren reeds gewend zijn aan zekere verplichtingen daaraan verbonden, zou wellicht hier bebossching door particulieren, met beperking van het vrije beschikkingsrecht van den eigenaar eerder mogelijk zijn, dan in de binnenlandsche zandverstuivingen.

II. De opvatting, dat alle bosschen, die aangehouden worden voor wetenschappelijke doeleinden, staatseigendom behooren te zijn behoeft maar weinig toelichting en motiveering. Wij willen niets te kort doen aan zeer prijzenswaardige pogingen ter zake van particuliere zijde, zooals o.m. die van Mr. Schober in Putten, van de Vereeniging tot behoud van natuurmonumenten hier en in Indië, en van vele anderen, maar om deze zaken gaat het hier eigenlijk minder. Van bestaande arboreta en natuurmonumenten is het voortbestaan vrij zeker. De particulier, die daarmede begon, heeft zich van te voren van de mogelijkheid der instandhouding overtuigd. Dat neemt niet weg dat toch het eigenbelang van den particulier op een gegeven oogenblik oorzaak kan zijn, dat dergelijke voor wetenschap en praktijk belangrijke objecten verdwijnen. De grootste — zij het dan ook geen absolute — zekerheid voor het voortbestaan dier arboreta en natuurmonumenten wordt verkregen, indien de staat eigenaar dier bosschen is. (Amerika — Yellowstone National Park.)

Van veel meer belang wordt de zaak waar het geldt proefhoutvesterijen, waarin dikwijls in het belang van de wetenschap en ter voorlichting van de praktijk met geldelijk verlies of althans met winstderving gewerkt wordt. Geen particulier zou zich op den duur daarbij neer kunnen leggen, zoo er op andere wijze een finantieel bedrijf mogelijk ware. Slechts van den Staat mag men verlangen dat deze zich in het algemeen belang plaatselijk een bedrijf met finantieel nadeel getroost. In geen enkel land, met een eenigszins uitgebreid boschgebied, zal men het zonder één of meer dergelijke proef- of modelhoutvesterijen kunnen stellen, zoodat deze zaak van principieel belang is, al behoeft de uitgestrektheid van het voor dit doel benoodigde staatsdomein niet zeer groot te zijn en al moet er met zorg voor gewaakt worden dat niet alle of vele der staatsbosschen als proefobject behandeld worden, waarbij de finantieele resultaten een ongeschikte rol spelen.

III. De ethische en aesthetische motieven, die pleiten voor een staatsboschbezit worden niet alleen uitermate veel gebruikt, maar helaas ook... misbruikt.

In de Memorie van Toelichting op de Noodboschwet, die het vorige jaar in werking trad, werd het ongekend sterke ingrijpen in het vrije beschikkingsrecht van de boscheigenaren over hun eigendom, bijna uitsluitend gemotiveerd door de ethische en aesthetische belangen, die de gemeenschap bij het voortbestaan van de bosschen heeft.

Letterlijk zegt de Minister in de M. v. T.: „Hoewel „bij den beperkten invoer van kolen en hout de om- „standigheid, dat dit laatste hier te lande in vele streken „wordt gevonden, gunstig mag worden genoemd, zoo „staat daar tegenover, dat door te veel te vellen de aan- „wezige houtvoorraad te sterk wordt aangesproken, dat „het natuurschoon in vele gevallen wordt benadeeld als- „mede dat bosschen worden geveld, welke daarvoor nog „niet rijp zijn.”

Slechts de benadeeling van het natuurschoon wordt hier met name genoemd, de motiveering berustte dus in hoofdzaak — zij het dan ook niet uitsluitend — op aesthetische beginselen.

Nu moet het toch bij nadere overdenking wel voor een ieder raadselachtig zijn, wat het voorkomen van eenvormige mijnhoutboschjes in het Zuiden van Brabant en op andere plaatsen met natuurschoon heeft te maken. Een bloeiend heideveld, gestoffeerd met kleine boerderijtjes of slechts met weidende schapen, of een fantastische

zandverstuiving bieden toch zonder twijfel meer natuurschoon dan een eenvormig grove-dennenboschje van een 30 jaar.

Ongetwijfeld wordt het natuurschoon in sommige streken buitengewoon bedreigd door de kans op velling der aanwezige bosschen — men denke aan de Veluwe-zoom, het Gooi, het Mast- en Liesbosch e.a. — maar als algemeene motiveering voor een Boschwet in ons land is het motief toch wel heel erg zwak. Geenszins keeren wij ons tegen de Noodboschwet, integendeel, ook wij juichen de tot standkoming daarvan toe, maar om andere redenen, naast die van aesthetischen aard.

Inderdaad speelt het bosch in sommige gevallen een rol van beteekenis op ethisch en aesthetisch gebied.

In onzen nerveuzen en materialistischen tijd moet het als een belang van de eerste orde en als een zegen worden beschouwd, dat er boschrijke streken bestaan, waar de vermoeide stedeling zijn kalmte en gemoedsrust herwinnen kan, waar de natuur hem terug geeft wat het inspannende stads- en zakenleven hem ontnam. Voor duizenden stedelingen is het een hygienisch belang dat in geen enkel opzicht overschat kan worden, dat zij zich één of meer dagen in de week in de vrije natuur onder lommerrijk geboomte bewegen kunnen. Bosschen als het Haagsche bosch, het Forêt de Soignes bij Brussel e.a. bieden voordeelen, die wel is waar niet in geld kunnen worden uitgedrukt, maar die desalniettemin zoo groot zijn, dat niemand twifelen kan aan het nut van het voortbestaan van die bosschen.

Deze belangen worden zeer algemeen ingezien en geene uitgaven worden geschuwd voor de instandhouding dier bosschen. Een enkel voorbeeld is hier wellicht niet misplaatst. Voor herbepanting van de door den storm gevelde gedeelten van het Haagsche Bosch werden becragen uitgegeven tot f 2000.— per H.A., d.i. 10 maal meer, dan in den regel voor bebossching wordt besteed. Ethische en aesthetische belangen motiveerden deze hooge uitgaven volkomen. De gronden van het Forêt de Soignes zijn voor verreweg het grootste gedeelte als bouwterrein verkoopbaar voor frs. 100.000 à 200.000 per H.A. Men stelt zich echter tevreden met een boschbedrijf op die gronden, dat frs. 90.— per jaar en per H.A. oplevert. Een jaarlijksche winstderving dus per H.A. van minstens frs. 4000.—. Ook deze winstderving is volmaakt gemotiveerd met het oog op genoemde belangen.

Nu doet zich de vraag voor of de Staat dan wel de gemeente of de particulier zich een zoodanige winstder-

ving of zulke groote uitgaven getroosten moet, en moet zorgen voor het voortbestaan van zulke bosschen. Het antwoord daarop moet luiden, dat de ervaring geleerd heeft, dat in vele gevallen deze zorg geheel aan de gemeenten kan worden overgelaten, dat men terzake van den particulier niet alles kan en mag eischen, en dat dus waar van gemeente-wege te kort wordt geschoten, de staat als eigenaar van zulke bosschen zal moeten optreden. Ditzelfde geldt ook voor al die bosschen, waarvan de ethische, aesthetische en eventueel hygienische beteekenis vaststaat, maar die niet in de omgeving van groote steden gelegen zijn.

Overigens mag niet uit het oog worden verloren, dat deze belangen voor het overgrootste deel der bosschen niet bestaan of van zoo geringe beteekenis zijn, dat om die redenen staatsbemoeienis niet te motiveeren is.

IV. Het is een beschamend verschijnsel dat in ons land nog 16 % van den grond woest ligt, het is echter een verblijdend verschijnsel dat deze oppervlakte, dank zij de van zoo verschillende zijde betoonde ontginnings-energie, snel vermindert.

Ontginningen van staatswege in de duinen, op de Veluwe en elders verdienen de algemeene aandacht, de daarbij betoonde energie en kennis dwingen bewondering af. Niet minder geldt dit voor het particuliere initiatief dat ontginningen deed ontstaan als „de Utrecht” bij Hilvarenbeek, het Zijerveld, de Peel en zoovele andere.

De vraag rijst echter of de ontginning van onze woeste gronden wel in een zoodanig tempo gaat, als het in 's Lands belang het meest gewenscht is. Hoewel het ons gevaarlijk voorkomt gevolgtrekkingen van verstrekkenden aard te maken uit den tegenwoordigen economischen toestand, zoo meenen wij toch niet te ver te gaan, door er op te wijzen, dat thans opnieuw en duidelijker dan ooit gebleken is, dat verhooging van de opbrengst van den nationalen bodem als een eerste plicht moet worden beschouwd. Zonder ook maar eenigszins protectionistische beginselen te huldigen, kan men onomwonden toegeven, dat het in cultuur brengen van onze woeste gronden een zaak van algemeen nationaal belang is, die niet op de lange baan mag worden geschoven, althans voor zoover die ontginning met finantieel voordeel mogelijk is.

Wettelijk ingrijpen ter zake in het vrije beschikkingrecht van den particulieren eigenaar van bosschen schijnt ons vooralsnog ongewenscht en ondoenlijk.

Waar zich echter de gelegenheid biedt om woeste gronden, die geschikt zijn voor een finantieel voordeel

boschbedrijf, in eigendom te verkrijgen, daar koopt de Staat die gronden aan en gaat tot bebossching over, zoo niet de waarschijnlijkheid bestaat dat door een nieuwen particulieren eigenaar tot productief making door boschbedrijf wordt overgegaan.

Dit geldt voor absolute boschgronden, d.w.z. voor gronden waarop wel een voordeelig boschbedrijf, maar geen voordeelig landbouwbedrijf mogelijk is. Van aankoop van woeste gronden, die a.h.w. voorbeschikt zijn om later tot landbouwgronden (akkers of weiden) ontgonnen te worden, onthoudt de Staat zich, omdat aankoop daarvan het ongewenschte gevolg zou kunnen hebben, dat voor landbouw geschikte gronden worden beboscht, ook al, omdat in ons land van een staatslandbouwbedrijf op eenigszins uitgebreide schaal wel nimmer sprake zal kunnen zijn. Het is beter zulke, voor landbouw geschikte gronden nog eenige jaren woest te laten liggen, dan ze te bebosschen en daardoor die terreinen voor verscheidene decennia aan de voedselproductie te onttrekken.

De woeste gronden van betere kwaliteit zullen, voor zoover ze in particulier bezit zijn, in afzienbaren tijd toch ontgonnen worden, ook zonder dat de Overheid zich daarmee bemoeit. Er is alle reden om aan te nemen, dat deze ontginning door particulieren in steeds sneller tempo zal geschieden en over niet zoo heel langen tijd zal zijn voltooid.

Met boschontginning, waarbij de ontginner niet de vruchten van zijn arbeid plukt, is dat wat anders.

Wat nu betreft de absolute boschgronden, waarop een finantieel-voordeelig boschbedrijf mogelijk is, die in publiekrechtelijk, meer in 't bijzonder in gemeentelijk, bezit zijn, zoo zorgt de Overheid wel, door ingrijpende middelen, dat deze door een boschbedrijf productief worden gemaakt. Het gaat niet aan, dat een deel van den vaderlandschen bodem onproductief blijft liggen, omdat de beheerders dier gronden in energie of kapitaal te kort schieten. Dat de gemeentelijke woeste gronden (in ons land \pm 83.000 H.A.) onproductief blijven, is grotendeels het gevolg van het feit, dat de bezitsvorm zoodanig is, dat daardoor de ontginning tegengehouden wordt. Plaatselijke belangetjes wegen dikwerf veel zwaarder dan groote algemeene belangen, doch de laatsten moeten wijken voor de eersten. Het veelhoofdige gemeentebestuur voelt zich in den regel niet geroepen tot het ontwikkelen van een grooten ondernemersgeest op ontginningsgebied. Het ontginnen tot bosch brengt moeite en zorgen met zich mede, terwijl de voordeelen in een ver verschiet liggen. Dat moedigt niet

aan. Wij zijn van meening dat hier een energiek ingrijpen niet alleen te motiveeren, maar zelfs noodzakelijk is.

In 1906 werd een eerste schrede op dit gebied gedaan. Bij de Staatsbegroting voor 1907 werd de mogelijkheid geschapen, dat gemeenten, die over voldoende uitgestrektheid woesten grond beschikken, na onderzoek door het Staatsboschbeheer, renteloze voorschotten (tot f 120.— per H.A.) van den Staat kunnen ontvangen om die terreinen te beboschen. Dit voorschot moet binnen 50 jaren terug betaald zijn, terwijl van Staatswege toezicht op ontginning en bosch wordt gehouden.

Hiervan kan een gemeente gebruik maken, maar is er niet toe verplicht.

Wij zijn van meening, dat het een nationaal-belang is, dat in deze richting verder wordt gegaan, dat n.l. de gemeenten met groote uitgestrektheden woeste grond, die niet voor landbouw maar wel voor een voordeelig boschbedrijf geschikt zijn, wettelijk verplicht moeten worden die gronden te beboschen, onder de thans nog vrijwillig te bedingen voorwaarden. Gemeenten, die hiertoe niet overgaan, behooren hunne woeste gronden door onteigening te verliezen, waarbij billijkheidshalve de voorwaarde ware te stellen, dat die terreinen te allen tijde, nadat ze beboscht zijn, tegen den onteigeningsprijs kunnen worden teruggekocht, vermeerderd met de geprolongeerde onteigeningskosten, die zooals thans reeds mogelijk, voor 80 % als renteloos voorschot uit de Staatskas kunnen worden ontvangen.

Eerst wanneer zulke dwingende bepalingen bestaan, kan met succes gestreefd worden naar een snel productief maken van gemeentelijke woeste gronden, waarmee een ernstig nationaal belang gediend wordt. Kleine belangen als plaggesteken e.d. behooren te wijken voor groote belangen van de gemeenschap.

V. Niet zoozeer in ons land als in andere landen en in onze koloniën (Java) komt het herhaaldelijk voor, dat een uitgebreid complex van staatsbosschen onderbroken wordt, door een aantal enclaves, die in particulier bezit zijn. Deze enclaves vormen dikwijls een ernstig bezwaar voor een geregeld en goed geordend boschbedrijf.

Menigmaal zijn zij haarden van ongerechtigheid wat betreft diefstal en brand; zij zijn dikwijls broedplaatsen voor schadelijke insecten en vormen, zoo zij niet beboscht zijn, aangrijpingspunten voor den stormwind. Van zulke enclaves kan de vernieling en beschadiging van het staatsbosch uitgaan en het is daarom meestal nood-

zakelijk, altijd gewenscht, dat dergelijke terreinen in staatsbezit overgaan.

Wat dit punt betreft zal wel zelden twijfel bestaan.

VI. Ook dit punt behoeft ternauwernood toelichting. Indien de bosschen werkelijk onmisbaar zijn voor de landsverdediging behooren zij staatseigendom te zijn, omdat men de absolute zekerheid moet hebben, dat zij als bosch blijven voortbestaan. Geen enkele andere bezitsvorm toch geeft deze zekerheid in afdoende mate, ook al worden nog zooveel beperkende bepalingen op het vrije beschikkingsrecht geschapen.

De beslissing omtrent de noodzakelijkheid van bepaalde bosschen voor de landsverdediging behoort geheel te worden overgelaten aan de militairen autoriteiten. Bij zoodanige beslissing heeft men zich zonder meer neer te leggen.

VII. In onze koloniën liggen groote uitgestrektheden bosch, die thans nog geen waarde van beteekenis hebben. Deze bosschen zijn daar langs natuurlijke weg ontstaan (ten dele bestaan zij uit houtsoorten, die nog niet geapprecieerd worden, deels ook liggen zij zoo ver van de bevolkingscentra, dat het aanwezige hout wegens groote transportkosten niet afzetbaar is. Zulke bosschen nu, kunnen soms in eens, soms ook geleidelijk, door ontwikkeling van de streek waarin zij gelegen zijn, een groote waarde krijgen, in enkele gevallen door toename van den vraag naar hout, vaker echter door verhoogde vraag naar de gronden, waarop die bosschen voorkomen.

Men krijgt daar dus door verbetering van de ligging een dikwijls onverwacht groote waardevermeerdering van grond en houtopstand. Voor zoover gronden, waarvan zulks met redelijkheid te verwachten is, staatseigendom zijn, behooren zij dat te blijven, en mogen zij niet voor een appel en een ei verkocht worden, opdat niet later eventueel de enkeling in plaats van de gemeenschap van deze waardevermeerdering profiteert. Zonder nog te denken aan landnationalisatie, kan de Staat verder gaan en zich den eigendom van dergelijke bosschen verzekeren, voorzoover eventueel particuliere bezitters zich daarvan wenschen te ontdoen. Tot welke consequenties de verkoop van zulke gronden door den Staat kan leiden, leert ons de geschiedenis van de particuliere landen op Java, die tijdens het Engelsche tusschenbestuur voor betrekkelijk geringe bedragen werden verkocht en nu om politiek-sociale redenen tegen hooge prijzen moeten worden teruggekocht.

Hier in het moederland zijn de toestanden uit den

aard der zaak anders, maar ongetwijfeld komen ook hier beboschte terreinen voor, waarvan op den duur een groote waardevermeerdering te verwachten is. Dergelijke terreinen behooren, voor zoover ze dat reeds zijn, staatseigendom te blijven, overigens, zoo zich een geschikte gelegenheid daartoe biedt, eigendom van den Staat te worden.

VIII. Over het boschbezit, dat slechts een geringe rente oplevert, minder dan op andere wijze belegd kapitaal, kan niet met een enkel woord worden volstaan.

Eigenlijk is het regel, dat het boschbedrijf geringe rente oplevert. Het in finantieel opzicht meest hoogstaande boschbedrijf is het staatsboschbedrijf in Saksen. Gemiddeld levert dit bedrijf niet meer dan $2\frac{1}{2}$ tot $2\frac{3}{4}$ pCt. rente op, van de kapitalen ¹⁾ die in dat bedrijf zijn vastgelegd.

Langs verschillende wegen laat zich beredeneeren, dat eene geldbelegging in een boschbedrijf, dat 2 tot 3 % rente oplevert, niet altijd onvoordeelig behoeft te worden genoemd. De belegging is zeer zeker, de risico dus uiterst gering, de waardevermeerdering van het bosch schrijdt langzaam doch gestadig voorwaarts en een reeks van andere voordeelen vergoeden wat dan eventueel aan rente nog te weinig genoten wordt. Op deze kwesties nader in te gaan zou ons hier te ver voeren.

Een groote reeks van boschbedrijven levert echter nog een belangrijk lagere rente op dan $2\frac{1}{2}$ % en het is juist van zulke bedrijven, dat wij willen nagaan, in hoeverre staatsbezit daarvan te motiveeren is.

Dikwijls staat men voor de keuze: een terrein woest te laten liggen of het te beboschen, waarbij het boschbedrijf slechts een zeer geringe rente voor den eigenaar oplevert. Voor zoo'n bedrijf zal in den regel de particulier niet te vinden zijn, daar deze prefereert zijn geld tegen behoorlijke rente in soliede ondernemingen of in staatspapieren vast te leggen.

Van een „privatwirtschaftlich” standpunt is dit volkomen juist en verklaarbaar. De particulier kan zijn kapitaal productiever beleggen en dient daarmede ook in vele gevallen de gemeenschap.

De vraag, die zich nu aan ons opdringt is deze: Heeft de Staat zich ook op dit zuiver privatwirtschaftliche standpunt te stellen?

Waar nu de Staat een boschbedrijf uitoefent of een nieuw begint, zal hij zich zonder twijfel op het stand-

¹⁾ Onder „kapitalen” wordt hier verstaan: De staande houtvoorraad, de inventaris en — hoewel geen kapitaal i. d. e. z. d. w. — de grond.

punt moeten stellen, dat gestreefd moet worden naar de grootst mogelijke rente van het kapitaal, dat in het bedrijf steekt, dus op het privaat-wirtschaftliche standpunt.

Adolph Wagner drukt zich in zijn Handbuch der politischen Oekonomie, Finanzwissenschaft, Erster Teil, bldz. 585, in denzelfden geest uit, spreekt alleen van de grootste duurzame netto-opbrengst. Ware de groote oecoom tevens boschbouwkundige geweest, dan zou het ongetwijfeld niet aan zijn aandacht zijn ontsnapt dat de grootste duurzame netto-opbrengst bij het boschbedrijf niet hetzelfde beteekent als de grootst-mogelijke duurzame rente van de in dat bedrijf vastliggende kapitalen, maar even zeker zou hij dan deze laatste uitdrukking boven de thans in zijn werk gebezigde hebben geprefereerd. Wagner maakt verder het voorbehoud, dat dit streven naar de grootst-mogelijke netto-opbrengsten slechts in zoverre mag worden doorgevoerd, als algemeene gezichtspunten over klimaat e.d. zich daartegen niet verzetten. Dit voorbehoud is natuurlijk volkomen juist; uit het voorgaande bleek reeds voldoende, dat wij precies het zelfde voorbehoud maken. Thans spreken wij echter over zuivere productie-boschen, waarbij die andere gezichtspunten niet bestaan:

Waar dus de staat eenmaal een boschbedrijf van productieboschen begonnen is, heeft hij zich te plaatsen op het privatwirtschaftliche standpunt, daar gaat niets van af.

Waar echter de vraag rijst: ontginnen of woest laten liggen en het geld beleggen in meer productieve werken, daar moet een ander voorbehoud worden gemaakt.

Het gaat dan om het feit den nationalen bodem meer productief te maken, al levert het daarvoor benoodigde kapitaal een uiterst geringe rente op.

Is het nu gewenscht, dat de nationale bodem meer productief wordt gemaakt? Daarop is natuurlijk slechts één antwoord mogelijk, n.l. een volmondig: ja! Slechts een inter-nationalist of anti-nationalist kan daarover anders denken. In den tegenwoordigen tijd laaien echter de vlammen van het nationaliteitsgevoel wel zoo hoog op, dat ieder Nederlander er van overtuigd zal zijn, dat verhooging van de productieviteit van den Nederlandschen bodem gewenscht is.

Dan doet zich in verband daarmee een tweede vraag voor, n.l. die, of de Staat gerechtigd is, overal daar, waar de particuliere energie (ontginningsenergie) of het particuliere kapitaal te kort schiet, kapitaal van de gemeenschap vast te leggen in een bedrijf, dat zoo geringe rente oplevert.

Dat beteekent een voortdurende winstderving, dus een verlies voor de gemeenschap.

Leroy-Beaulieu wijst in dit verband op een woord van Adam Smith, dat zeer veel waarheid bevat voor andere domeinen dan bosschen, te weten: „dat deze tak van inkomsten, die schijnbaar aan de ingezetenen niets kost, inderdaad veel kost aan de maatschappij.”

Waarom dit niet voor beboscht terrein zou gelden tracht Leroy-Beaulieu ons duidelijk te maken (zie Pierson II, bldz. 392). Wij kunnen echter niet door hem worden overtuigd, o.i. geldt het woord evenzeer voor het beboschte staatsdomein. Leroy-Beaulieu is trouwens, wat deze materie betreft, niet voldoende kritisch. De indirecte (klimatologische, hydrologische, orologische e.d.) voordeelen en de zuiver finantieele voordeelen van het bosch worden door hem door elkaar gehaspeld.

Het woord van Smith tot het onze makende, vragen wij ons nu af, in hoeverre dit relatieve verlies (deze winstderving dus) gemotiveerd zou kunnen worden.

Beschikte de Staat over zoo onbeperkte fondsen, dat niet voor alles belegging tegen een behoorlijke rente mogelijk was, dan zou de kwestie opgelost zijn, dan zou het zelfs noodzakelijk kunnen zijn, de overtollige fondsen in weinig rentegevende zaken te beleggen. Maar zoo is de zaak bij lange na niet. In werkelijkheid lijdt de Staat aan chronisch geldgebrek. Het woord „bezuinigen” is, vooral in den tegenwoordigen tijd, ook door de Regeering wellicht het meest gebruikte. Er zijn een groot aantal productieve werken, die meer rente zouden opleveren dan een boschbedrijf op absoluten boschgrond, maar waarvoor geen fondsen beschikbaar zijn.

Wanneer dus toch het privat-wirtschaftliche standpunt verlaten wordt, zonder dat daarvoor motieven zijn aan te voeren op schermbosch-, ethisch of aesthetisch gebied, wanneer toch onze Regeering er toe overgaat om b.v. f 235.000 beschikbaar te stellen voor aankoop van het Speulderbosch, dan moeten er wel andere redenen bijkomen, die dergelijke geldbeleggingen motiveeren.

En zulke motieven zijn er wel. In de eerste plaats de verhooging van productie van den vaderlandschen bodem met alle gunstige gevolgen van dien. Het vraagstuk van de verhooging der houtproductie binnen eigen landsgrenzen zullen wij afzonderlijk beschouwen.

Een gevolg van groote beteekenis van bebossching van woeste gronden is het vermeerderen van de gelegenheid tot werken op het platteland. Deze zaak verdient wel eenige nadere beschouwing. De steunpilaar voor het staatsgezag is toch de plattelandsbevolking, vooral wanneer

die over grondbezit beschikt. (Zie terzake ook: Buchenberger, Agrarpolitik.) In ons land zal de onlangs aangenomen landarbeiderswet het daarheen leiden, dat de landarbeider tevens grondbezitter wordt. Door uitbreiding nu van de arbeidsmogelijkheid ten plattelande zal een tegenstroom ontstaan tegen dien van het land naar de stad. Tegenover een meestal voortdurend ontevreden fabrieksarbeidersstand zal zich de tevreden plattelandsbevolking uitbreiden, een zaak, die voor het staatsverband van zoo vitaal belang is, dat het alleen daarom reeds gemotiveerd kan zijn, de productiviteit van den vaderlandschen bodem te verhoogen en daarmee de arbeidsmogelijkheid te doen toenemen.

We behoeven ons daarbij nog niet te stellen op het standpunt van Leroy-Beaulieu, die, overigens heftig tegenstander van staatsbemoeienis, in Frankrijk maar dadelijk een miljoen H.A. woeste grond van staatswege wilde doen aankopen ter bebossching. Onze opvatting terzake is, dat de Staat hier met beleid te werk moet gaan en dat de Regeering bij belegging van gelden in dezen tak van staatsdienst moet bezinnen voor zij begint. Een langzaam, steeds opnieuw te motiveeren, vooruitgaan in deze richting, schijnt ons de eenig juiste weg te zijn.

Over deze aangelegenheid moet ons nog het volgende uit de pen. De hoogst bekwame Münchener geleerde, Prof. Endres, stelt in zijn schitterend werk: „Forstpolitik“, het vraagstuk der bosschen op absoluten boschgrond nog eenigszins anders. Endres vraagt, of het geoorloofd is, dat de Staat aan den eenen kant fondsen, tegen lage rente belegt of zulk eene belegging laat voortbestaan in den vorm van boschbezit, terwijl aan den anderen kant tegen hooge rente geld in den vorm van leeningen wordt opgenomen. M.a.w. of het geen aanbeveling verdient om b.v. het staatsbosch, dat weinig rente oplevert, te verkoopen en met dat bedrag leeningen, waarvoor een hooge rente moet worden betaald, af te lossen, opdat de belastingdruk geringer kan worden.

Au fond is dit vraagstuk natuurlijk precies hetzelfde als het door ons gestelde, alleen schijnt het wat eenvoudiger. Endres wijst er nu op, dat deze kwestie dan van beteekenis zou zijn, wanneer door verkoop van beboscht staatsdomein inderdaad de staatsschuld zou verminderen. In werkelijkheid is dit echter niet het geval. Gesteld, dat de Staat uit den verkoop der Staatsbosschen eens alle schulden zou delgen, dan zou, volgens Endres, juist dit schuldvrij zijn de meest gunstige toestand zijn om nieuwe staatsschulden aan te gaan. De tijd dat de staten

leenden op onderpand (zooals China met zekerheidsstelling door de douane-rechten) is voor onze West-Europeesche landen lang voorbij. Hier is de waarborg voor het nakomen van de verplichtingen inzake geldleeningen gelegen in de rechtszekerheid en in den politieken toestand van den leenenden staat en niet in het domein- of ander bezit.

Endres zegt in dit verband, dat, indien b.v. Beieren in het begin van de vorige eeuw eens alle staatsschulden had afgelost door verkoop van bosschen (zooals b.v. bij ons gedeeltelijk geschiedde door het amortisatie-syndicaat) op het oogenblik de Beiersche staatsschuld geen pfennig minder zou bedragen dan nu inderdaad het geval is. Slechts zouden de belastingen hooger moeten zijn, omdat de inkomsten uit de staatsbosschen zouden ontbreken. Met deze opvatting kan men tot op zekere hoogte wel accoord gaan; alleen ziet Endres, naar wij meenen, één belangrijk punt over het hoofd, t.w. de kwestie der productieve en improductieve leeningen. Aannemende, dat feitelijk alleen geleend mag worden voor productieve leeningen en slechts in geval van nood (oorlog e. d.) improductief kan worden geleend, kan men zich toch het geval denken, dat de door Endres bedoelde staatsschuld geheel improductief was, b.v. heelemaal was ontstaan door oorlogssleeningen. Door verkoop van bosch had dan deze leening geheel afgelost kunnen worden. De Beiersche staat was daardoor schuldenvrij geworden en had een nieuwe, maar thans productieve, leening kunnen sluiten tot een zelfde bedrag als de afgeloste improductieve.

Dan zou men dus den volgenden toestand hebben verkregen:

Vóór den verkoop van het bosch:	Nà den verkoop van het bosch:
Te betalen rente voor oude staatsschulden f a	Te betalen rente voor nieuwe staatsschulden . . f a
Inkomsten uit het bosch f b	Inkomsten uit productieve werken f c

waarbij de waarschijnlijkheid groot is dat f c grooter is dan f b, zoodat de belastingdruk wel degelijk verminderd zou zijn.

Het is ook zeer wel mogelijk, dat het bedrag f c niet direct aan den Staat ten goede komt (aanleg wegen, kanalen e. d.) maar aan particulieren. De belastingdruk zou dan inderdaad grooter worden, maar dat beteekent niets voor den afzonderlijken staatsburger, daar hij over grootere finantieele draagkracht beschikt, omdat zijn inkomen is toegenomen tengevolge van de uitvoering van die productieve werken.

Dit punt ziet Endres, zooals gezegd, over het hoofd, maar overigens ligt er in zijne beschouwing wel wat waars. Juist zou ook de opvatting van Endres zijn, indien al het geld na verkoop van de bosschen voor improductieve leeningen werd opgenomen, b.v. voor oorlogsleeningen en wanneer zulke leeningen niet door tijdelijk verhoogden belastingdruk op korten termijn werden afgelost, zooals behoort te geschieden.

Hoe het zij, er komt bij dit vraagstuk meer kijken, dan Endres wel wil doen voorkomen. Zijne eindconclusie, dat de staatsschuld op het oogenblik geen cent kleiner zou zijn als voor 100 jaren alle domeinen waren verkocht, is tot op zekere hoogte wel te aanvaarden.

Intusschen: het privatwirtschaftliche standpunt kan bij de ontginning van absoluten boschgrond in sommige gevallen door den Staat ten deele worden verlaten, omdat andere dan direct finantieele, nog afgezien van ethische, aesthetische, klimatologische e.d., voordeelen, bij opvoering van de productiviteit van den vaderlandschen bodem, vergoeden hetgeen er aan rente te weinig genoten wordt.

IX. Het boschbedrijf levert een eenvormig product en is daardoor meer dan andere bedrijven geschikt voor staatsbedrijf. Al te letterlijk moet men dit wel is waar niet opvatten: alle hout is geen timmerhout. Men verkrijgt bij het boschbedrijf als product meestal verschillende houtsoorten, verschillende kwaliteiten en verschillende dimensien, die de afzetbaarheid beïnvloeden. Daarnaast verkrijgt men dikwijls nog zgn. boschbijproducten als houtskool, schorsch, strooisel, zaden e.d. Maar in ieder geval is toch de eenvormigheid veel meer aanwezig dan b.v. bij het landbouwbedrijf en daardoor niet alleen de afzet, maar het geheele bedrijf overzichtelijk. Bij het boschbedrijf is een wijze van verkoop van den „oogst” mogelijk en aanbevelenswaardig, die bij het landbouwbedrijf niet op haar plaats is. Ik bedoel hier de openbare verkoop.

Aan den eenen kant behoeft dus de boschbeheerder zich niet het hoofd te breken over de vraag, welke van de telken jare aan te p'anten gewassen hem het meeste winst zullen opleveren en hij ontgaat daardoor de risico, die de landbouwer loopt, terwijl aan den anderen kant de wijze van verkoop geen invloed kan uitoefenen op de grootte van de oprbengst. Daarbij komt nog dat de massa van den oogst uitermate constant is. Een goed boschbedrijf is zoodanig geregeld, dat de jaarlijks te vellen houtmassa jaren van te voren wordt vastge-

steld, van welke vaststelling de boschbeheerder niet kan afwijken. Deze gelijkmatigheid in opbrengst aan hout voorkomt groote schommelingen op de houtmarkt.

Eén en ander brengt met zich mede, dat bij het boschbedrijf makkelijker en beter controle mogelijk is dan bij andere bedrijven, speciaal cultuurbedrijven.

X. Dikwijls hangt de rentabiliteit van een boschbedrijf geheel af van de uitgestrektheid van het boschcomplex. Naar een klein boschje kan geen kostbare afvoerweg gelegd worden; de aanlegkosten zouden nimmer kunnen worden goed gemaakt door de enkele tientallen kubieke meters hout, die over dien weg getransporteerd zouden worden. Een boschcomplex echter dat b.v. een 10.000 M³ per jaar produceert komt in aanmerking voor ontsluiting door wegen of banen, wordt door dien aanleg geschikt voor een boschbedrijf, kan dan dus gaan produceeren, terwijl vroeger, door gebrek aan afvoerwegen geen exploitatie mogelijk was.

Een boschje van enkele honderden H.A. kan men niet deskundig doen beheeren. De beheerskosten zouden daarop te zwaar drukken, de rentabiliteit in gevaar brengen. Een complex van enkele duizenden H.A. kan een deskundig-technisch beheer in den regel goed betalen. Omgekeerd doet een deskundig beheer de opbrengst stijgen.

Omheiningskosten, aanschaffing inventaris, woningbouw, afwatering en zooveel meer, drukken op een klein boschcomplex onevenredig veel zwaarder dan op een groot.

Uit deze voorbeelden is zonder meer verklaarbaar, waarom men bij het boschbedrijf streeft naar een groot bedrijf.

Een groot-boschbedrijf vertegenwoordigt echter een zeer groote waarde, hoofdzakelijk tengevolge van den grooten staanden houtvoorraad, die bij een geregeld bedrijf met een duurzame (jaarlijksche) opbrengst steeds aanwezig moet zijn. De Staat is meer dan particulieren aangewezen een groote uitgestrektheid van dergelijke waardevolle objecten te bezitten. Het particuliere boschbezit neigt naar klein bezit, waardoor het productie-vermogen per eenheid van oppervlakte daalt. De wenschelijkheid van een grootbedrijf leidt dus bij het boschbedrijf als van zelf in mindere of meerdere mate tot staatsbedrijf.

XI. Het boschbedrijf is een bedrijf, waarbij de productie-factor „natuur” overheerscht. Kapitaal en arbeid zijn zeker ook noodig voor het boschbedrijf, maar ongetwijfeld relatief in veel mindere mate dan b.v. bij industriele bedrijven en ook in mindere mate dan bij

het landbouwbedrijf. (Voor cijfers terzake raadplege men ons artikel in de „Indische Gids” van 1917: Boschbehoud of boschontginning?).

De beheerseenheden zijn bij het boschbedrijf grooter dan bij het landbouwbedrijf, hetgeen een besparing van intellectueelen arbeid beteekent. Per eenheid van oppervlakte is verder veel minder handarbeid noodig dan in eenig ander bedrijf.

De hoeveelheid kapitaal die bijeengebracht moet worden om in een boschbedrijf vast te leggen is betrekkelijk gering, waarbij echter niet uit het oog mag worden verloren, dat naast het in klinkende munt ingebrachte kapitaal een vele malen grootere kapitaalswaarde vastligt in de staande houtvoorraad en in den grond. Bij nieuw aan te leggen bosschen ontstaat echter deze groote kapitaalswaarde geleidelijk door sparing (winstderving) daar de eerste decennia geen inkomsten worden genoten.

Beide genoemde zaken — de arbeidsextensiteit dus en de geringe hoeveelheid kapitaal die naast den houtvoorraad in het bedrijf moet worden vastgelegd — zijn oorzaak, dat primo met een relatief gering aantal ambtenaren kan worden volstaan, ook bij een uitgebreid staatsboschbezit, dat secundo het arbeidersvraagstuk meestal zonder sociale moeilijkheden kan worden opgelost en dat tertio voor een staatsboschbedrijf geen groote kapitalen door de staatsburgers behoeven te worden opgebracht, zooals dat b.v. voor een staatsspoorwegbedrijf noodzakelijk is, zoo althans geen bestaande bosschen met groote houtvoorraden moeten worden aangekocht.

Hierdoor wordt een omvangrijk staatsbedrijf mogelijk en rijzen niet al die bezwaren, die anders tegen staatsbedrijven worden ingebracht.

Daarbij komt, dat tengevolge van deze omstandigheden een min of meer bureaucratische inrichting van het bedrijf mogelijk wordt, iets dat bij staatsbedrijven niet te vermijden is, maar overigens uiterst hinderlijk en belemmerend werkt.

Alhoewel dus deze eigenaardigheid, t.w. het overheerschen van de natuur over de productiefactoren kapitaal en arbeid, een staatsbedrijf mogelijk maakt, zonder dat zich in sterke mate bezwaren doen gelden, die anders tegen staatsbedrijven geldend gemaakt worden, sluit dit niet in zich dat staatsbedrijf daarom ook noodzakelijk of zelfs maar gewenscht is. Andere motieven dan deze moeten den doorslag geven.

XII. Van de opbrengst der bosschen is een belangrijk deel „Rente der Lage”, zooals Wagner dat uitdrukt.

Wanneer men zich in abstracto voorstelt, dat aan een bosch, dat in productie is, niets wordt gedaan of ten koste gelegd, behalve het binnenhalen van den jaarlijkschen houtoogst, dan zou dit bosch toch een opbrengst geven. Deze opbrengst kunnen we zeer aanzienlijk verhoogen door invoering van een geregeld boschbedrijf, maar au fond is steeds een deel van die opbrengst natuurgave, juist zooals de pacht dit is van den grond in het algemeen. De bezitters van bosschen kunnen evenzeer slapende rijk worden als bezitters van gronden met zekere pachtwaarde. Tegen de „Rente der Lage” zijn vele en velerlei bezwaren gerezen, voor zoover die opbrengst aan particulieren ten goede komt. Men denke hierbij slechts aan het hoofdmotief waarmede de voorstanders der landnationalisatie hunne leerstellingen verdedigen.

Ook Wagner acht dit bezwaar groot en ziet hierin wel degelijk een motief, dat pleit voor staatsbezit, waarbij dus die, zonder aanwending van arbeid te verkrijgen inkomsten niet aan den enkeling, maar aan de gemeenschap ten goede komen. En werkelijk is hiervoor, juist bij het boschbedrijf veel te zeggen, omdat van zulke inkomsten uit een niet deskundig beheerd bosch, die door een deskundig beheer niet geschapen, doch slechts verhoogd zouden worden, in den regel niets wordt aangewend tot vergrooting van het productie-vermogen van het bosch. Dat dit zoo is, is voor een zeer belangrijk gedeelte te wijten aan het feit, dat de vruchten van meer-gebruik van kapitaal (waartoe een deel der inkomsten zou moeten dienen) eerst na zoovele jaren geplukt kunnen worden. De particulier schrikt terug voor dat lange wachten; de Staat kan terzake langer geduld oefenen.

XIII. Als bezwaar tegen staatsbedrijven wordt dikwijls algemeen geldend gemaakt, dat ambtelijk beheer leidt tot verwaarloozing of minstens verontachtzaming van het aan de gemeenschap toebehoorende bezit. Dit zou een natuurlijk gevolg zijn van het feit, dat staatsambtenaren niet finantieel in het bedrijf geïnteresseerd zijn.

Voor zoover een dergelijke opvatting juist kan zijn — langzamerhand wordt men milder bij het beoordeelen van ambtenaren in staatsbedrijven — geldt deze zeker niet voor het staatsboschbedrijf.

„Quod communiter geritur, communiter negligitur” is geen uitspraak, die op het staatsboschbedrijf mag worden toegepast. Uit eigen ervaring en eigen aanschouwing is ons bekend dat staatsboschbedrijf in geen een deele

leidt tot verwaarloozing van het bosch. De houtvesters-betrekking is buitengewoon aanmoedigend en onder alle houtvesters die wij kennen — en dat zijn er vele — zouden wij er geen weten aan te wijzen, die zijn werk uitsluitend verricht om aan zijn plicht te voldoen. Bijna allen gaan na korten of langeren — meestal na korten — tijd zooveel liefde voor hun taak gevoelen, dat zij zeker in geen enkel opzicht aan zorg voor het bosch te kort schieten.

Daartegenover staat ongetwijfeld, dat de meest rendabele uitoefening van het bedrijf soms juist verhinderd wordt door overgrootte liefde voor het vak. De lust om het bosch langs natuurlijke weg te verjongen, de animo tot het kweken van zware, mooi gevormde stammen, etc. zijn dikwijls aanleiding, dat de bosschen zoo laat geveld worden, dat zij gedurende een gedeelte van hun bestaan (het laatste gedeelte) zooal niet renteloos staan, dan toch zoo weinig produceeren dat de rente van het in dat bosch vastliggende kapitaal (ook grond) niet meer wordt goedge maakt. De Staat met zijn bureaucratische organen legt zich daarbij neer, en hoe moeilijk het dikwijls is, om tot meer en meer rendabele bedrijfsvorm te komen waarbij jaarlijks grootere uitgestrektheden geveld moeten worden dan tot nu toe gebruikelijk was, bewijzen de debatten en verhandelingen in de Beiersche Kamers van voor eenige jaren naar aanleiding van een voorstel van Graf Törring,—Jettenbach om tot eene versnelde velling der overoude staatsbosschen in Beieren te komen. Hiertegen was juist de Chef van het Boschwesen in Beieren het sterkst gekant. Precies hetzelfde constateert men thans in Baden, waar de boschdirectie een opruimen van de overoude, bijgroei-arme bosschen tegen houdt, uit vrees dat een versnelde velling tot verwaarloozing van het boschbezit zal voeren. (Zie: Philipp: Die forstlichen Verhältnisse Badens en Forstliche Tagesfragen.)

Niet dus voor verwaarloozing en te snelle aankap heeft men te vreezen wanneer het bosch door staatsambtenaren wordt beheerd, veeleer is er kans dat een te conservatief boschbeheer — en dikwijls worden de boschbeheerders in het bedrijf zelf conservatief — de bosschen te lang zal laten staan, dus een te hoogen omloop zal kiezen, waarvan een geringere rentabiliteit van het bedrijf het gevolg kan zijn, omdat zulk een bedrijf, tengevolge van het aanwezig zijn van te veel oude houtopstanden a.h.w. überkapitaliseerd is.

Hierbij komt nog iets, n.l. de kwestie van de uitgaven. De animo, die als regel bij den houtvester aanwezig is,

zal dikwijls oorzaak zijn dat proeven worden genomen en onderzoekingen worden gedaan, die soms groote, meestal echter betrekkelijk kleine uitgaven vorderen en die gewoonlijk niet rendabel zijn in finantieelen zin. De particulier zal hiertoe in den regel niet overgaan, de Staat zal eerder genegen zijn dergelijke niet rendabele uitgaven te sanctioneeren.

Men zie echter deze zaak niet te donker in. Al wordt niet altijd met de uiterste zuinigheid omgegaan met gouvernementsgeld, zoo heeft dit toch ook het voordeel dat er dingen worden gedaan en proeven worden genomen, waartoe de particuliere boschbezitter niet zal overgaan.

Zoo ergens, dan geldt juist bij het Staatsboschbedrijf de leer dat de Staat door een matig domeinbezit een voorbeeld kan geven aan privaats-grondbezitters. De ontwikkeling van het boschbedrijf gaat veelal niet uit van het particuliere, maar van het ambtelijke initiatief — vooral in het buitenland is dit te constateeren — al brengt dit ook met zich mede, dat niet die zuinigheid bij de uitgaven wordt betracht, die een particulier wenschelijk acht.

XIV. Afgezien van het zooeven ontwikkelde, valt het toch niet te ontkennen dat bij het beheer der staatsboschen in zekere mate een ambtelijke of beter bureaucratistische geest moet heerschen. De prikkel om de opbrengst der productieboschen zoo groot mogelijk te doen zijn, ontbreekt wel is waar niet bij den ambtenaar belast met het beheer, maar kan toch nimmer zoo sterk spreken als bij den particulier. Het allerergst komt dit voor den dag, zoo er in het bosch terreinen voorkomen, die voor meer productieve doeleinden (land- en tuinbouw) geschikt zijn.

Bij den particulieren boschbezitter, of meer nog bij den particulieren ontginner zal de „esprit de l'entrepreneur" er toe leiden, dat voor elk grondstuk de meest productieve occupatie wordt verkregen. Bij den ambtenaar-boschbeheerder zal zu'ks niet, of in veel mindere mate het geval zijn. Om bureaucratistische en om andere redenen zal hij zich liefst aan het bestaande vastklampen.

Een staatsboschbezit op grooter schaal — aldus ook Wagner — moet steeds volgens algemeene principes beheerd worden, zoodat het zich nimmer tot in kleinigheden kan aanpassen aan verschillende behoeften en plaatselijke omstandigheden.

Omdat Wagner dit zegt klinkt het een beetje Duitsch, deze regeling van boven af, maar in werkelijkheid is er veel van waar en een feit is het, dat men in deze richting voortdurend van kwaad tot erger komt. Steeds meer

regelingen — steeds meer schematisme (Schablonenwirtschaft). De organisatie van den dienst van het Boschwezen in Indië kan zulks bewijzen. Oorspronkelijk liet men de houtvesters de vrije hand, daarna werd de inspectie uitgebreid en ten slotte werd de inspectie gerechtigd tot het geven van bevelen (een directorale bevoegdheid) waardoor aan de zelfstandigheid en daardoor aan het verantwoordelikhedsgevoel van den boschbeheerder voor een goed deel een einde werd gemaakt en St. Bureaucratus zijn intrede deed.

XV. Tegen een staatsboschbezit pleit ook het verschijnsel dat de afzonderlijke staatsburger in heel veel gevallen geen goed begrip heeft van de beteekenis van het gemeenschappelijk zijn van dat bezit. Er is steeds een bijzondere categorie van staatsburgers, die meent bijzondere rechten aan dit algemeene bezit te mogen ontleenen. Die personen zijn tot twee groepen terug te brengen :

- a. Zij, die in de nabijheid der staatsbosschen wonen.
- b. Zij, die in den houthandel geïnteresseerd zijn.

Groep a vermeent steeds eenig meer recht op die bosschen te hebben, dan andere staatsburgers, die verder af wonen. Zij meenen dat hen van rechtswege het strooisel toekomt, eventueel het uitdunningshout, dat zij het weiderecht van de bosschen behooren te bezitten, het recht van sprokkelen, van inzameling van zaden en vruchten enz.

Zoolang aan de uitoefening van deze vermeende rechten geen nadeelen van beteekenis voor de gemeenschap verbonden zijn, is dit bezwaar niet groot te achten.

Erger wordt de zaak bij strooiselonttrekking en weidengang; daar toch lijdt het bosch schade ten nadeele van allen, ten voordeele van slechts enkelen.

Nu weten wij zeer goed, dat de Overheid al dergelijke zaken verbieden kan en overtreding strafbaar kan stellen, maar in de praktijk is deze zaak dikwijls minder eenvoudig dan zij lijkt. Door al te veel te verbieden, maakt men de omwonende bevolking ontevreden en wraakzuchtig, waardoor de boschbeschadiging toeneemt. En juist bij een staatsboschbedrijf werken alle dergelijke verbodsbepalingen als een roode lap op een stier; de omwonenden kunnen er zich in den regel spoedig bij neerleggen wanneer het particuliere bosch voor hen gesloten wordt, meenen echter in hooge mate onrechtvaardig behandeld te worden, indien zij geen extra-voordeelen uit het staatsbosch deelachtig worden.

De tweede groep van personen, de geïnteresseerden in den houthandel, zijn dikwijls van oordeel, dat de

Staat er voor zorgen moet, dat hun bedrijf bloeit. Zij meenen recht te hebben op bevoorrechtiging van staatswege, omdat zij zorgen voor de distributie van het, uit de staatsbosschen afkomstige, hout. Interessant is hetgeen Endres hierover zegt:

„Die dauernde Begünstigung einzelner Bevölkerungsklassen dagegen in der Art, dass dieselben durch Ablassung billigen Holzes künstlich existenzfähig erhalten werden und so gleichsam als Staatspensionisten, sorglos und doch nie zufrieden auf Kosten aller übrigen staatsangehörigen leben, ist volkswirtschaftlich nicht begründet. Die Erfahrung lehrt überdies, dass jedes kleine Zugeständnis an einzelne in dieser Richtung der Ausgangspunkt für grössere und mehrseitige Ansprüche ist.”

Als Endres ingewijd geweest ware omtrent de boschpolitiek die voor enkele jaren op Java gevoerd werd, zou hij moeilijk meer toepasselijke woorden op dien toestand hebben kunnen schrijven. De houthandel aldaar, bestaande uit enkele groote maatschappijen, heeft bij voortduring concessie weten af te dwingen van de Regeering, waardoor geruimen tijd de jaarlijksche opbrengst der staatsdjatibosschen verscheidene tonnen gouds kleiner was dan zij kon zijn. Hierop zou dan toepasselijk zijn, hetgeen Endres verder over deze aangelegenheid zegt:

„Durch die offizielle Verleugnung des privatwirtschaftlichen Standpunktes seitens der oberen Staatsforstverwaltungsbehörden must schliesslich bei den in äusseren Dienst arbeitenden Forstbeamten, von deren Intelligenz, Fleiss und gutem Willen in letzter Linie doch alles abhängt, die Meinung erweckt werden, dass die Erzielung von hohen Ueberschüssen nicht einmal „staatswirtschaftlich“ sei. Welche praktische Konsequenzen daraus entstehen können, in welche Konflikte dadurch der äussere Beamte mit sich selbst und mit anderen gerät, und wie wenig dieses Prinzip dazu angetan ist das wirtschaftliche Gewissen unserer Forstleute anzuregen und zu schärfen, soll hier nicht weiter erörtert werden.”

Deze zaak was b.v. in Indië van praktische beteekenis. De zgn. onderhantische afstand van djatihout aan den „groothandel” heeft den Staat miljoenen gekost en werd van hooger hand verdedigd. Gelukkig zijn de hooger bedoelde „praktische consequenzen” achterwege gebleven, dank zij het feit, dat het geheele houtvestercorps als één man tegen deze politiek stelling had genomen.

In principe blijft echter de kwestie uiterst gevaarlijk. Niet overal behouden de houtvesters een dergelijk zelfstandigheid en dus ook verantwoordelijkheidsgevoel als

op Java en waar zulks niet het geval is bestaat bij een staatsboschbeheer de mogelijkheid, dat enkelen bevoordeeld worden ten nadeele van de gemeenschap. Door zulke bevoordeeling vermindert de netto-opbrengst der verschillende beheerseenheden, waardoor dan bovendien bij de boschbeheerders ontmoediging intreedt, waarvan verder nadeel voor de gemeenschap het gevolg is. Dit feit pleit inderdaad tegen staatsboschbedrijf.

XVI. Alle bosschen, die niet rendabel zijn en overigens geen sociale of andere voordeelen bieden behooren niet in staatsbezit te zijn. Na al het voorgaande en in verband met de omschrijving van de stelling zelve, behoeft dit punt feitelijk geen nadere toelichting. Wel is het noodig de aandacht er op te vestigen; een reeks van zulke bosschen blijven dikwijls bestaan, zonder dat men zich rekenschap geeft, waarom ze eigenlijk worden aangehouden en zonder dat men wil bekennen dat feitelijk geen enkel motief voor de instandhouding daarvan kan worden aangevoerd. Het is in het algemeen belang dat steeds worde overwogen in hoeverre het aanhouden van bepaalde boschgedeelten verantwoord is, in hoeverre dus aan het bezit daarvan voordeelen verbonden zijn. Kunnen geen voordeelen worden aangetoond, dan wijfele men niet en ruime ze op.

XVII. Op uitgebreide schaal in onze koloniën maar ook wel in Nederland zelve komen bosschen voor op voor landbouw geschikte gronden. In al zulke gevallen (de heel enkele uitzonderingsgevallen bevestigen den regel) kan worden aangetoond dat het boschbedrijf financieel veel minder voordeelig is dan een landbouwbedrijf op diezelfde gronden. Men bedenke daarbij dat een jaarlijksche opbrengst per H. A. van f 40.— door een landbouwbedrijf heel iets anders beteekent dan een jaarlijksche opbrengst per H. A. van f 40.— bij een boschbedrijf. Immers steekt in een boschbedrijf tengevolge van de noodzakelijke voorraad staand hout een veel grooter kapitaal dan in een landbouwbedrijf. De f 40.— opbrengst bij het landbouwbedrijf beteekent de rente (pachtwaarde) van den grond, de f 40.— bij het boschbedrijf is samengesteld uit \pm f 30.— rente van de staande houtvoorraad en f 10.— rente van den grond. Laatstgenoemde f 10.— is het getal dat vergeleken moet worden met de f 40.— van het landbouwbedrijf.

Wanneer nu voor dergelijke, op voor landbouw geschikte gronden voorkomende staatsbosschen kan worden aangetoond, dat ze geen rol spelen op ethisch of aesthetisch gebied en ook overigens van geen sociale betee-

kenis zijn, dan behooren zij te verdwijnen en de grond voor den landbouw beschikbaar te worden gesteld. Zij zullen dan van staatseigendom particulier eigendom moeten worden dan wel in pacht moeten worden uitgegeven.

Een staatslandbouwbedrijf toch kan geen aanbeveling verdienen. Dit doet echter niets ter zake. De gemeenschap heeft er recht op dat de Overheid er aan mede werke, dat de opbrengst van den nationalen bodem zoo groot mogelijk zij en is daarom gerechtigd te verlangen dat ook het Staatsgrondbezit niet wordt gebruikt voor een minder voordeelige productie dan waartoe die gronden in staat zijn.

XVIII. Het is ontegenzeggelijk wenschelijk, dat die staat over een aantal wetenschappelijk ontwikkelde boschbouwkundigen kan beschikken om de particuliere bosch- en boschgrondbezitters voor te lichten en aan te moedigen. Waar een staatsboschbeheer bestaat, zijn de daarvoor benoodigde houtvesters als van zelf de aangewezen personen voor het geven van adviezen aan en het opmaken van plannen voor particuliere boschbezitters, zoo die althans elders niet kunnen of wenschen te worden ingelicht.

Dezelfde motieven die leidden tot de wenschelijkheid van de aanstelling van Rijkslandbouwleeraren, Zuivelconsulenten e.d., gelden tot op zekere hoogte ook voor boschbouwkundige adviseurs.

Nu is het ontegenzeggelijk waar, dat men, om boschbouwkundige adviezen te geven, de praktijk van het vak door en door moet kennen, maar evenzeer is het mogelijk, die praktische ervaring op te doen, zonder dat de staat over boschbedrijven beschikt. Men zou zich b. v. zeer goed kunnen voorstellen, dat de Regeering slechts zulke personen tot boschbouwkundig-adviseur doet benoemen, die naast de noodzakelijke wetenschappelijke kennis tevens de noodige praktische ervaring opdeden in een particulier boschbedrijf. De behoefte aan boschbouwkundige adviseurs is daarom niet inhaerent aan de noodzakelijkheid om over staatsboschbedrijven te kunnen beschikken.

XIX. Het is niet bij toeval, dat wij het vraagstuk over de houtvoorziening binnen de eigen landsgrenzen tot het laatst bewaarden. Feitelijk toch staat deze kwestie voor het grootste gedeelte buiten de taak, die wij ons stelden, al wordt zij veelal saamgekoppeld met de wenschelijkheid van uitbreiding van het staatsboschbezit. Uit het ondervolgende moge dit duidelijk worden.

In deze abnormale tijden — abnormaal, al wennen wij zoo zeer aan de tegenwoordige omstandigheden, dat

wij ze haast als normaal gaan beschouwen — gaan steeds meer en meer stemmen op, dat elk land zooveel mogelijk in eigen behoeften — vooral in die der voedingsmiddelen — moet voorzien. Teneinde zulks te bevorderen vertoont de politiek, ook in de meest vrijzinnige landen (Engeland b.v.) neiging, de protectionistische kant uit te gaan. Dit geldt in sterke mate voor de houtvoorziening, alhoewel een dergelijke opvatting ook reeds voor den oorlog in de meeste staten in meer of mindere mate gehuldigd werd (ook bij ons te lande).

De vrees dat er een houtnood zou ontstaan uitte zich wel het duidelijkst in Frankrijk. Daaraan knoopte zich de meening vast, dat de Regeering verplicht was, maatregelen te treffen om dit toekomstige gebrek aan hout te voorkomen. Het daartoe aangewezen middel zou dan zijn uitbreiding van boschbezit in eigen land, zoo mogelijk van staatswege. Dit klinkt heel aardig en het schijnt op het eerste gezicht inderdaad een plicht van de Regeering te zijn, er voor te zorgen, dat geen gebrek aan een zoo onontbeerlijke grondstof als hout, ontstaat.

Deze zaak wortelde eigenlijk heel diep, veel dieper dan het vraagstuk over protectionisme of vrijhandel. Er doken profeten op, die wisten te voorspellen, dat over de geheele wereld een houtnood zou ontstaan. Voor het internationale boschbouwkundige congres te Parijs in het jaar 1900 verscheen een opzienbarend prae-advies van A. Mélard: „L'insuffisance de la production des bois d'oeuvre dans le monde”. Op bldz. 63 zegt de schrijver:

„On marche donc vers la disette”

en op bld. 65 :

„On verra rarement sans doute s'élever de riches forêts au bord des torrents ou sur les pentes abruptes. Leur place est dans les plaines, sur les plateaux ou sur les montagnes de moyenne élévation. C'est là qu'il importe d'installer soit de forêts de chêne, soit des sapinières. On disait autrefois : il faut défricher les plaines et reboiser les montagnes. C'était une profonde erreur. Les forêts sont aussi nécessaires en plaine qu'en montagne et toutes les plaines ne se prêtent pas à la culture agricole.

Pour prendre toutes ces mesures il n'y a pas un moment à perdre. La production forestière ne s'improvise pas ; il faut un siècle ou un siècle et demi pour obtenir du bois de sciage, et la disette des bois d'oeuvre se fera peut-être sentir avant cinquante ans.”

Over 50 jaar zou er dus houtnood zijn; er zouden geen bosschen meer bestaan waaruit een tekort aan hout

in eenig land gedekt zou kunnen worden, ergo had ieder land er voor te zorgen, dat binnen eigen grenzen het benoodigde hout in de naaste toekomst zou worden geproduceerd.

Deze eisch is op zich zelf belachelijk. Stellen wij eens het geval, dat een land geen beboschbaren woesten grond meer bezit en dat alle cultiveerbare grond dus verdeeld is over land- en boschbouw.

Zulk een land zal zeker hoog ontwikkeld zijn en ongetwijfeld zal er gebrek aan hout bestaan. Om dit op te heffen moet het bosch worden uitgebreid, hetgeen dus ten koste van het akkerland zou moeten gaan. Daardoor zou de voedselproductie afnemen en zou er een nog grooter tekort aan voedsel ontstaan. En zonder nog het woord nood te gebruiken, zou men dus kunnen zeggen, dat het voedsel duurder, het hout goedkooper zou worden. Men moet er al een zeer bijzondere gedachten-gang op na houden om zulks toe te juichen.

Geheel anders wordt de zaak natuurlijk, wanneer in eenig land (b.v. in het onze) groote uitgestrektheid grond aanwezig zijn, die slechts voor bebossching geschikt zijn. Kan men door bebossching van deze gronden de nationale houtproductie doen stijgen, zonder dat daaraan financiële nadeelen zijn verbonden, des te beter. Maar hierbij verlieze men niet uit het oog, dat het in heel veel gevallen voordeliger kan zijn hout van elders in te voeren dan hout in eigen land te teelen, omdat dat houtteelen met groote uitgaven gepaard gaat.

Om op een geregelde import van hout te kunnen rekenen moet de zekerheid bestaan, dat er in andere landen bij voortduring groote voorraden zijn, die uitvoer mogelijk maken. Wij zagen reeds dat Mélard terzake somber gestemd was. Weinig minder pessimist was in 1913 M. Madelin, die op het „Congrès forestier international, tenu à Paris du 16 au 20 juin 1913” o. m. zeide (bldz. 383 v. h. verslag): „Une crise grave se produira certainement à un moment donné. Elle effectuera notamment le chêne, qui sera plus demandé qu'offert. La lenteur de la croissance des bois précieux ne permettra de parer à cette crise, que si, dès maintenant, les gouvernements mettent tout en oeuvre pour encourager leur production.....”

De opvattingen van Mélard en Madelin te bestrijden is niet gemakkelijk, aangezien de door hen gepubliceerde cijfers zeer globaal en hier en daar fantastisch zijn. In het Forstwissenschaftliche Centralblatt van 1900 heeft Prof. Endres een poging gewaagd om het prae-advies van Mélard te weerleggen en o.i. met succes.

In hoofdzaak komt die bestrijding daarop neer, dat wordt aangetoond, dat, wanneer al geleidelijk een groote uitgestrektheid bosch van de aarde verdwijnt, de bestaande bosschen bij deskundig beheer dusdanig in productie kunnen toenemen, dat wij ons voor de toekomst geen zorgen behoeven te maken.

Met deze opvatting gaan wij accoord en wij gelooven inderdaad, dat er, ook in een nog ver verwijderde toekomst, steeds een overmaat van hout zal zijn, waaruit een tekort in dichtbevolkte en hoog ontwikkelde landen kan worden gedekt. En als dit zoo is, dan mag men in eigen land geen onnoodig groote uitgaven doen om à tout prix binnen eigen grenzen hout te teelen, voor zover zulks mogelijk is, ook al onttrekt men daardoor geen gronden aan den landbouw.

Waar men nog verder zou willen gaan en productiebosch aanleggen of aanhouden op voor landbouw geschikte gronden, daar begaat men ontegenzeggelijk een fout door gebrek aan economisch inzicht. Hout is noodig voor de samenleving, maar voedsel is dan toch nog in veel grootere mate noodig. Hout is in het uiterste geval ontbeerlijk, voedsel nimmer. Hooge houtprijzen zijn nadeelig voor de gemeenschap, hooge voedselprijzen beteekenen veelal een ramp.

Waar dus landbouwbedrijf met voordeel mogelijk is, mag van boschbedrijf geen sprake zijn, al is er nog zoo weinig bosch in een bepaald land, tenzij natuurlijk dat bosch om klimatologische, hydrologische en dergelijke redenen onontbeerlijk is.

Nimmer mag de voedselproductie wijken voor de houtproductie en de kwestie van de houtvoorziening binnen eigen landsgrenzen mag dus niet ter tafel worden gebracht als er kans bestaat dat landbouwgronden voor productiebosch zullen worden geoccupeerd.

Slechts wanneer absolute boschgrond — d. i. voor landbouw ongeschikte grond — aanwezig is, kan de houtvoorziening als motief dienen, mits echter — wij zeiden dat reeds — geen finantieele overwegingen zich daartegen verzetten.¹⁾

Wanneer men zich op het standpunt zou willen stellen, dat de Staat geroepen is tot het verschaffen van goedkoop hout aan de verbruikers, dan zou men op zeer gevaarlijk terrein komen. Subsidies zouden gegeven moeten worden voor het leveren van goedkoop ijzer, ka-

¹⁾ Men bedenke voorts, dat de absolute boschgrond van heden wellicht over 10 of 20 jaar landbouwbougrond is, tengevolge van de ontwikkeling van de landbouwwetenschap.

toen, linnen, wol, leer enz. dan wel uitvoerverboden en invoerpremies zouden hiervoor moeten worden uitgevaardigd, resp. toegekend; immers de laatstgenoemde stoffen zijn minstens even onmisbaar als het hout. Afgezien van deze hoogst ongewenschte politiek, zou nog het gevolg zijn van het goedkoop houden van het hout door uitbreiding van het bosch, dat de voedingsmiddelen in prijs stijgen en nog meer kunstmiddelen zouden noodig zijn, om ook het voedsel op normale prijs te houden.

Summa summarum meenen wij, dat het vraagstuk van de houtvoorziening binnen eigen landsgrenzen zelden of nooit als motief mag gelden voor uitbreiding der Staatsbosschen. Andere gezichtspunten geven den doorslag, de houtproductie in eigen land regelt zich van zelf in verband met vraag en aanbod; bemoeiing van Overheidswege is hierbij overbodig.

S l o t b e s c h o u w i n g e n .

Algemeene conclusies te trekken uit het voorgaande is niet wel doenlijk. Een uitspraak omtrent de wenschelijkheid van staatsboschbezit in het algemeen, kan niet gegeven worden; er pleiten belangrijke motieven voor, maar er pleiten evenzeer niet te onderschatten motieven tegen. Het moet den deskundige en den geïnteresseerden lezer van het voorgaande duidelijk zijn, dat in ieder speciaal geval, wanneer men staat voor de vraag van aankoop of behoud van bosschen door den Staat, de verschillende gezichtspunten tegen elkander opgewogen moeten worden, waarbij dan hetgeen het zwaarst is ook het zwaarst moet wegen.

Dat zulks vermoedelijk niet altijd geschiedt, bewijst de eenstemmigheid, waarmede de boschaankopen tot nog toe steeds werden goedgekeurd. Dat men geen bezwaren hoorde, duidt aan, dat het vraagstuk niet voldoende overwogen wordt. Daarmede wil niet gezegd zijn, dat bij de plaats gehad hebbende aankopen in ons land, de bezwaren daartegen zwaarder hadden moeten wegen dan de voordeelen, die er aan verbonden zijn, maar wanneer de Staat verder gaat met aankoop van bosch, dan wil het ons toch noodzakelijk schijnen, dat ook de nadeelen onder de oogen worden gezien, opdat de voor aankoop beschikbare fondsen worden vastgelegd in bosschen of boschgronden, waarbij de nadeelen van het staatsboschbezit van weinig beteekenis zijn in vergelyk met de voordeelen.

Wat ons land betreft, zoo zal er van klimatologische voordeelen van het bosch wel nimmer sprake kunnen

zijn. Evenmin van hydrologische. De orologische betekenis treedt slechts op den voorgrond bij duinen en zandverstuivingen. Moet er dus beslist worden over aankoop van bosch, dan moet eerst worden nagegaan welke ethische en aesthetische voordeelen daardoor verkregen worden. Acht men die zoo groot, dat de koopenningen alleen daarom reeds goed besteed zijn, dan ga men zonder meer tot aankoop over. Bestaan echter ook die ethische en aesthetische voordeelen niet, dan wordt de beslissing over aankoop of behoud uitsluitend gemotiveerd door „privatwirtschaftliche” of finantieele overwegingen, waarbij niet uit het oog mag worden verloren, dat verhooging van de bodemopbrengst een nationaal belang van de allereerste orde is. De kwestie, dat ons land in vergelijking van andere Europeesche landen, boscharm is, kan bij die overwegingen in den regel geen rol spelen. Evengoed zou men dan b.v. kunnen gaan overwegen of in ons land geen wijnbergen moeten worden aangelegd, immers is Nederland ook zeer arm aan wijnbergen.

Wanneer we den bestaanden toestand op boschbouwkundig gebied in Nederland onder de oogen zien, dan kunnen wij gelukkig constateeren, dat het staatsboschbezit dat hier op het oogenblik bestaat, alleszins gemotiveerd is, en dat een uiterst prijzenswaardig streven bestaat om van staatswege woeste gronden te beboschen, waar het particuliere en gemeentelijke initiatief te kort schiet.

Dat echter uitbreiding van staatsboschbezit een eisch des tijds is, zooals men zou gaan vermoeden uit de bereidwilligheid waarmede fondsen voor aankoop van boschen worden gevoteerd, staat niet zonder meer vast. Dit moet eerst worden aangetoond, niet met groote woorden, die niet anders dan algemeenheden zeggen, maar door nauwkeurig onderzoek van de beteekenis voor de gemeenschap van elk der aan te koopen objecten afzonderlijk. Blijkt uit zoo'n onderzoek, dat de aankoop door den Staat wenschelijk is, dan aarzele men niet en stelle de benoodigde fondsen beschikbaar. Zonder onderzoek ga men echter niet tot aankoop over, en mocht eventueel niet kunnen worden aangetoond dat er bijzondere voordeelen aan zoo'n aankoop zijn verbonden, dan is het o.i. niet te verdedigen dat groote bedragen van de gemeenschap in boschbezit worden vastgelegd.

Dit alles neemt niet weg, dat vermoedelijk in ons land nog belangrijke uitgestrektheden bosch en boschgrond aanwezig zijn, die met voordeel tot staatsdomein kunnen worden gemaakt.